
CENOVÁ ÚRODA KNIH PRO DĚTI A MLÁDEŽ 2017/2018

RADEK MALÝ

BOOK AWARDS OF BOOKS FOR CHILDREN AND YOUTH 2017/2018

The paper presents Czech awards focused on books for children and young people: Magnesia Litera, The Most Beautiful Book of the Year, Suk – we all read and more. It also collects and comments on individual titles. The research is focused on the period 2017/2018.

Keywords: children book, book award, contemporary Czech literature

Literatuře pro děti a mládež se v České republice daří. Knížky vycházejí, kupují se a věřme, že jsou českými dětmi také čteny. Aby v té záplavě titulů nezanikly ty podstatné a doporučeníhodné, vznikla už téměř síť cen a iniciativ, které na kvalitní tituly upozorňují.

Podpoře čtenářství a dobrých čtenářských návyků se věnuje hned několik festivalů. Iniciativa *Celé Česko čte dětem* se může pochlubit tradicí sahající až k roku 2006 a výstupem v podobě akce Týden čtení dětem v ČR, který probíhá vždy první týden v červnu po celé republice. Do regionů se rozšířil i festival *Děti, čtete?* s desetiletou tradicí: roku 2018 se tato třídenní, programem nabitá akce z tradičních míst konání v Praze poprvé rozšířila i do Humpolce a v jejím rámci se předvedly nejen knihy, ale i dětská divadla a workshopy. Zato teprve před několika lety se na festival dětského čtenářství přeměnil *Veletrh dětské knihy* pořádaný tradičně v Liberci. Ten je výjimečný zejména četností autorů, kteří se během několika prvních červnových dnů do Liberce sjedou.

V médiích se největší pozornosti dostává knižní soutěži *Magnesia Litera*, v níž má svou kategorii dětská kniha až od roku 2003. V roce 2018 nakonec

zvítězil román Venduly Borůvkové *1918 aneb Jak jsem dal gól přes celé Československo* – možná i proto, že z řady knih věnujících se stoletému výročí republiky sympaticky vyniká svou bezprostředností.

V „dětské“ kategorii *Litery* se roku 2017 utkaly tři velmi odlišné tituly: detektivka Petry Soukupové *Kdo zabil Snížka*, na mladší publikum cílicí *Bratři v poli* Jany Šrámkové a chlapecký román s tematikou holokaustu *Transport za věčnost* Františka Tichého. Poslední jmenovaná knížka zvítězila a názorně ukázala, že edukativní a poznávací funkce literatury pro mládež rozhodně nestojí v pozadí za složkou estetickou. František Tichý, jinak ředitel Gymnázia Přírodní škola, se problematice pronásledování židovských dětí za protektorátu věnuje dlouhodobě v rámci projektů se svými studenty (věnovaných například Petru Ginzovi), ale tentokrát vstoupil do vod literární fikce, byť stavějící na pevných dokumentárních základech. Pozoruhodné je, že tento text vydaný nakladatelstvím Baobab poprvé vyšel už roku 2012 formou samizdatu.

Specifickou pozici mezi cenami určenými dětské knize zaujímá anketa Suk – čteme všichni a ceny s ní spojené. Jde se o celostátní anketu dětí, učitelů a knihovníků školních a veřejných knihoven, v níž se rozhoduje o nejoblíbenější knize pro děti a mládež za uplynulý rok. Tato čistě čtenářská soutěž s inovovaným názvem *Dětský knihomol* je pořádána Sukovou knihovnou pod záštitou Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského. V jejím již 25. ročníku v kategorii Cena dětí po mnoha letech vládly *Deník malého poseroutky* Jeffa Kinneyho zvítězila původní česká kniha, a sice *Dům doktora Fišera* autorky Petry Braunové. Jejím trumfem nad nekomplikovaným humorem tradičně vítězíciho *Poseroutky* je správně stupňované napětí. Nejčtenější knihou českých dětí za rok 2018 se pak stal titul *Viktor a záhadná teta Bobina* Pavlíny Jurkové a Jarmily Vlčkové vydaný v Albatrosu. A v první trojici se umístil i výtvarně náročnější titul pro menší děti *Šedík a Bubi* Ester Staré s ilustracemi Milana Starého vydaný v Euromedii.

Kategorii knih pro děti a kategorii učebnic vypisuje také soutěž *Nejkrásnější česká kniha* vyhlašovaná Památníkem národního písemnictví. V této soutěži je hodnoceno grafické, ilustrační a polygrafické zpracování knih vydaných v českých nakladatelstvích a kniha je zde posuzována přede-

vším z hlediska řemeslného a výtvarného zpracování. V posledních letech v inkriminované „dětské“ kategorii dominuje nakladatelství Baobab, které ovládlo první tři místa. Na vítězství nakonec dosáhla kniha *Bydlíme!* autora Jiřího Dvořáka a ilustrátorky Daniely Olejníkové, která malým čtenářům vysvětluje rozdíly v bydlení lidí a zvířat. Porotci také vyzdvihli rostoucí kvality v kategorii učebnic, v níž ocenili ilustrovaný česko-anglický abecedář *ABCZ aneb H jako Havel* Denisy Šedivé, který navzdory mírně zavádějícímu názvu přibližuje celou českou kulturu v nejrůznějších oblastech.

Kategorie učebnic byla naopak už dříve zrušena v soutěži *Zlatá stuha*, která vznikla už roku 1992 s cílem zvýšit prestiž a povědomí o literatuře pro děti v době nesoucí se ve znamení záplavy kýče ze zahraničí a krize původní české tvorby. Tuto soutěž vyhlašuje několik organizací v čele s Českou sekcí IBBY (International Board on Books for Young People) a ceny jsou každoročně udíleny ve čtyřech oblastech: původní česká slovesná tvorba, překlad, výtvarná tvorba a relativně nová kategorie komiksová tvorba. Všechny knihy v soutěži oceněné i nominované stojí za pozornost, neboť za nimi stojí nelehká práce odborných porot v každé z kategorií – ale z důvodu velkého množství titulů upřeme pozornost jen k některým z nich (všechny tituly viz www.zlatastuha.cz).

Z hlediska žánrů byla rozhodně osvěžením ročníku 2018 parodie na western Marka Tomana s názvem *Cukrárna U Šilhavého Jima* – kniha, v níž hlavní kladnou postavou je česká knihovnice Boženka. V kategorii literatury faktu zaujala porotu rovněž netradiční kniha Zuzany Demlové *Pohádky o kolečkách a nekonečnu* vydané stejně jako předchozí titul v Baobabu. Jde o knihu vizuálně experimentální: pomocí grafických příběhů jsou čtenářům vysvětlovány tak komplikované pojmy jako nula či nekonečno. A výtvarným počinem roku se stala kniha Jany Marešové s ilustracemi Michaely Kukovičové *Nebojme se bát* vydaná nakladatelstvím Práh – odvážný pokus zprostředkovat dětem jejich vlastní obavy a úzkosti na půdorysu pohádkových příběhů.

Za pozornost rozhodně stojí vítězná kniha v kategorii teorie a kritika literatury pro děti: *Slavíci, mořské víly a bolavé zuby* skandinavičky Heleny Březinové. Autorka představuje zdánlivě známé dílo Hanse Christiana

Andersena novým, „nedětským“ úhlem pohledu – tím, že upozorňuje na rafinovaně podvrtný obsah i těch nejznámějších pohádek. A zlatým hřebem večera pak bylo udělení Zlaté stuhy za celoživotní dílo: její držitelkou se stala spisovatelka Iva Procházková, která v oblasti literatury pro děti a mládež získala tolik zásluh a ocenění, že by na jejich výčet bylo potřeba samostatného příspěvku.

Ve *Zlaté stuze* byla roku 2017 ve výtvarné části rovněž nominována knížka z nakladatelství Běžiliška s názvem *Bratři v poli* – a stejný titul postoupil do užšího výběru ve své kategorii soutěže *Nejkrásnější kniha*. Nepříliš obsáhlý text Jany Šrámkové nezaměnitelným způsobem ilustrovala Markéta Prachatická a také díky jejímu vkladu vznikl malý knižní skvost: autorka textu místy přímo odkazuje na ilustrace a nechává oba komunikační kanály funkčně prolínat. Co na této knize vyniká, a to v obraze i v textu, je prázdné místo. Místo k domýšlení slov i k dobarvení černobílých obrázků. Prázdnota je zde alegorií osamění jednoho z hlavních hrdinů, hraboše Dageše, který se skamarádí se systémem Mapíkem. Zažívají všelijaká hravá dobrodružství, avšak přichází zima, období, kdy hraboši pobíhají po polích... a sysli tvrdě spí.

V kategorii výtvarné i slovesné byla nominována kniha *H₂O a tajná vodní mise* Petra Stančíka s ilustracemi Galiny Miklínové. Knihu vydalo jako svou první publikaci nakladatelství Abramis – tak se jmenuje latinsky cejn, ale také ponorka tří hrdinů této dobrodružné grotesky, kteří ji díky přístroji zvanému zmenšovátko můžou využívat k cestám vodovodním potrubím. Stančík mohl naplno rozvinout svůj epický talent, kterým zatím hýřil v románech pro dospělé. Je pravda, že cyklus příběhů o Jezevci Chrujdovi přímo jiskří humorem a radostí z příběhu, ale na větším formátu – a s takovým formátem, jakým je Galina Miklínová na poli současné knižní ilustrace – vzniklo dílo hodno *Zlaté stuhy*, byť nakonec jen té v kategorii beletrie pro děti.

Jak ve *Zlaté stuze*, tak v soutěži o *Nejkrásnější knihu* se roku 2017 obzvláště dařilo knížkám z nakladatelství Baobab. Výtvarným počinem roku a zároveň nejkrásnější dětskou knihu se tak stala kniha *Panáček, pecka, švestka, poleno a zase panáček* autora Vojtěcha Maška s linoryty Chrudoše Valouška a v grafické úpravě Juraje Horvátha. Mašek se dosud profiloval

především jako scenárista komiksů pro dospělé čtenáře a tento jeho talent se uplatňuje i v *Panáčkovi* – svérázné variaci na Pinocchia, jehož příběh ve zkratce přibližuje už titul téměř barokní. Kniha úctyhodných rozměrů kypí barevností, svěžím absurdním humorem a celkově energií až nakažlivou.

Cenu za beletrii pro mládež a zároveň druhé místo v dětské kategorii soutěže *Nejkrásnější kniha* získal *Ztracený deník profesora z Essexu aneb Podivuhodná zvířena*. Jde o počin mystifikační: pod zápisky přírodovědce ztroskotavšího na ostrůvku v Tichém oceánu je jako jejich nálezkyně podepsána kmenová autorka Baobabu Olga Černá. Jejím prastrýcem nebyl nikdo jiný než světoznámý ilustrátor Miroslav Šašek, který vytvořil cyklus fantastických zvířecích ilustrací připomínajících bestiář. Tak se dá říci, že Olga Černá nenalezla ani tak deník, jako spíše ilustrace v rodinném archivu – a opatřila je důvtipnými texty. Některé z oceněných titulů najdeme také na mezinárodní Čestné listině IBBY, kam jsou každé dva roky nomínovány tituly za text, ilustraci a překlad.

Jak vidíme, cen je v České republice dost, ovšem značným problémem je jejich „mediální neviditelnost“. Proto na samotný závěr zmiňme iniciativu, která všechny zmíněné tituly mapuje podrobněji a svým způsobem ceny zastřešuje. Jde o prestižní katalog Nejlepší knihy dětem zřizovaný Ministerstvem kultury ČR. Už několik let jeho editoři pečlivě vybírají to nejlepší z původní české beletrie i naučné literatury pro děti a mládež a jejich výběr je nabízen bezplatně ke stažení na internetu. Může zde pomáhat pedagogům i knihovníkům, ale i rodičům v základní orientaci na členitém českém knižním trhu.

doc. Mgr. Radek Malý, Ph.D.

Katedra žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy
Smetanovo nábř. 995/6, 110 01 Praha 1
radek.maly@fsv.cuni.cz

LITERATURA

ČEŇKOVÁ, Jana a kol.

2006 *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury* (Praha: Portál)

BORŮVKOVÁ, Vendula

2018 *1918 aneb Jak jsem dal gól přes celé Československo* (Brno: Host)

BŘEZINOVÁ, Helena

2018 *Slavíci, mořské víly a bolavé zuby* (Brno: Host)

DEMLOVÁ, Zuzana

2018 *Pohádky o kolečkách a nekonečnu* (Tábor: Baobab)

DVOŘÁK, Jiří

2018 *Bydlíme!* (Tábor: Baobab)

JURKOVÁ, Pavlína – VLČKOVÁ, Jarmila

2018 *Viktor a záhadná teta Bobina* (Praha: Albatros)

MAREŠOVÁ, Jana

2018 *Nebojme se bát* (Praha: Práh)

STARÁ, Ester

2018 *Šedík a Bubi* (Praha: Euromedia)

ŠEDIVÁ, Denisa

2018 *ABCZ aneb H jako Havel* (Praha: Denisa Šedivá)

ŠUBRTOVÁ, Milena a kol.

2011 *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990–2010*
(Brno: Masarykova univerzita)

TOMAN, Jaroslav

2008 *Konstanty a proměny moderní české poezie pro děti (tvorba – recepce – reflexe)* (České Budějovice: Nakladatelství Vlastimil Johanus)

TOMAN, Marek

2018 *Cukrárna U Šilhavého Jima* (Tábor: Baobab)